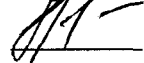

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра «Філософії та суспільних наук» (№ 701)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

 Наталя БІЛЬЧУК

«28» серпня 2024 р.

СИЛАБУС ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

ВК1 Вибіркова дисципліна (з глибинних знань зі спеціальності)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 033 Філософія

Освітня програма: Філософія

Форма навчання: денна, заочна

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Силабус введено в дію з 01.09.2024 року

Харків – 2024 р.

Сілабус з вибіркової навчальної дисципліни «Соціальна філософія» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 033 «Філософія»

«28» серпня 2024 р., – 15 с.

Розробники:

д-р. філос. наук, професор ХАІ Анатолій КУЗНЕЦОВ

д-р. філос. наук, професор Ольга ПРОЦЕНКО

канд. філос. наук, доцент Наталя БІЛЬЧУК

канд. філос. наук, доцент Світлана ЧМИХУН

Сілабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри 701

Протокол № 1 від « 28 » серпня 2024 р.

Завідувач кафедри д-р філос. наук, професор Ольга ПРОЦЕНКО

1. Загальна інформація про викладачів

Кузнецов Анатолій Юрійович
доктор філософських наук, професор ХАІ,
Викладає в університеті наступні дисципліни:
«Філософія»; «Соціальна філософія»; «Глобальні
проблеми сучасного суспільства»; «Таємні символи
світових релігій».
Напрями наукових досліджень: ідентичність
соціального суб'єкта; філософія; методологія
наукового дослідження.

Проценко Ольга Петрівна,
доктор філософських наук, професор.
Викладає в університеті наступні дисципліни:
«Філософія»; «Соціальна філософія»; «Філософські
проблеми наукового пізнання»; «Глобальні
проблеми сучасного суспільства»; «Філософія
моралі і права».
Напрями наукових досліджень: філософська
антропологія, етика, філософія культури, естетика,
гносеологія, аксіологія

Більчук Наталя Леонідівна,
кандидат філософських наук, доцент.
Викладає наступні дисципліни:
«Філософія»; «Історія філософії» «Філософія: світ
людини»; «Філософія історії».
Напрями наукових досліджень: філософська
антропологія; екзистенціальна філософія;
філософсько-культурна спадщина України.

Чмихун Світлана Євгенівна,
кандидат філософських наук, доцент.
Викладає наступні дисципліни: «Соціальна
філософія»; «Політологія»; «Соціологія»;
«Філософія свободи»
Напрями наукових досліджень: соціальна філософія;
феноменологічна соціологія та соціологія знання;
феномен свободи та проблема відповідальності.

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – в залежності від навчального плану.

Обсяг дисципліни:

Загальна кількість кредитів ЄКТС – 5, у тому числі аудиторних – 62 годин для денної форми навчання (16 годин для заочної форми навчання), загальна кількість годин – 150. Розподіл аудиторного навантаження та часу на самостійну роботу визначається навчальним планом освітньої програми, до складу якого входить вибіркова дисципліна.

Форми здобуття освіти - денна, (заочна), дистанційна.

Дисципліна – вибіркова.

Види навчальної діяльності – лекції, практичні роботи, самостійна робота здобувача освіти.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – для вивчення курсу, бажаною є наявність у здобувачів базових компетентностей з історії, філософії, логіки, соціології, етики, права, психології.

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – Оскільки курс є вибірковою та спрямованим на розвиток загальних компетентностей, необхідних супутніх дисциплін не передбачено. Компетентності, набуті протягом вивчення курсу, можуть бути застосовані для аналізу різних аспектів сучасного стану суспільства та формування свідомої, активної, відповідальної громадянської та світоглядної позиції.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – надання знань з соціальної філософії з погляду на суспільство як на цілий організм, для розуміння законів його існування та об'єктивних процесів що у ньому відбуваються.

Завдання курсу:

- сформувати достатню дисциплінарну базу знань для розуміння сучасних теорій суспільного цілого;
- сформувати вміння критично сприймати інформацію щодо суспільних процесів, аналізувати та мати можливість вести діалог у площині розвитку суспільства;
- показати різноманіття соціально-філософських теорій, генезис та становлення їх на різних етапах історичного розвитку філософської думки;
- виховати вміння застосовувати отримані знання при аналізі загальних суспільних проблем сьогодення, чітко відокремлюючи маніпулятивні технології, що розповсюджують спекулятивні та невірні уявлення про суспільство, його розвиток, а також невірне тлумачення відомих соціальних теорій;
- сприяти ствердженню гуманізму в суспільстві та духовному розвитку особистості;
- ознайомлення із історичною трансформацією ідентичності людини в контексті змінення суспільства, та ставлення людини до світу й до себе в історії західноєвропейської цивілізації;
- розгляд найбільш актуальних проблем сучасного світу що глобалізується та проблем життя сучасної людини у онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних вимірах.

Результатами навчання має стати отримання наступних компетентностей:

Після опанування дисципліни здобувач набуде наступні компетентності:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК3. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК2. Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами.

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК4. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

Очікується, що після опанування дисципліни здобувачем будуть досягнуті наступні результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці.

РН9. Організувати і здійснювати освітній процес у сфері філософії, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін.

Міждисциплінарні зв'язки:

Внутрішньо-кафедральні зв'язки: логіка, психологія, філософська антропологія та соціальна філософія, історія філософії, соціологія, феноменологія, етика та естетика, філософія права, філософія науки й релігії тощо.

Міжкафедральні зв'язки: навчальні дисципліни, предметом яких виступають логіка, теорія прийняття рішень, соціологія, право, історія, психологія, етика ділового спілкування, управління персоналом тощо.

4. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Соціальна філософія, предмет, цілі, задачі, поняття.

ТЕМА 1. Соціальна філософія та соціологія, особливості та відмінності.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання(1-2 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Суспільство як цілісність під призмою соціально-філософського погляду*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Предмет та метод соціальної філософії. Актуальність соціальної філософії. Особливості соціальної філософії як науки. Суспільство як цілісність під призмою соціально-філософського погляду. Відмінність від суто соціологічного підходу. Філософський світогляд на суспільство як загальнонауковий та порівняно із іншими типами світоглядів. Загальнонауковий рівень соціально-філософської методології. Поняття часткових наук та взаємодія процесів соціально-філософського пізнання. Функції філософії стосовно віддзеркалення суспільного цілого. Структура соціально-філософського знання. Сене історії у різних трактуваннях.

- *Обсяг самостійної роботи здобувача: 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 годин для заочної форми навчання)*

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

ТЕМА 2. Задачі соціальної філософії.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання(1-2 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Поняття суспільного життя. Історичні приклади розпаду та дроблення суспільств та цивілізацій, умови збереження суспільства.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Тема збереження та виявлення умов збереження цілісності соціального організму як першорядна для соціальної філософії. Поняття суспільного життя. Історичні приклади розпаду та дроблення суспільств та цивілізацій, умови збереження суспільства. Релігійний

досвід відображення умов соціального буття. Загрози тоталітаризму та зменшення прав та свобод людини. Агресивний націоналізм та войовничий космополітизм. Образ зовнішнього ворога. Людина та маса. Маніпулювання суспільною свідомістю, формування суспільної думки. Менталітет, індивідуальний, груповий, класовий рівень свідомості. Ідеологічний рівень формування свідомості суспільства. Духовна культура. Духовні потреби, цінності, відносини. Суспільна психологія.

- **Обсяг самостійної роботи здобувача:** 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 годин для заочної форми навчання)

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

ТЕМА 3. Категорії соціальної філософії.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання (1-2 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Дискусії щодо перспектив розширення предмету та диференціації соціально-філософського знання.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Категорії: людина, суспільство, суспільні відносини, соціальна матерія, рух та розвиток соціальної матерії. Суспільний прогрес. Комунікації. Категорія діяльності та діяльний характер суспільних відносин. Праця, діяльність, активність, поведінка, ідентичність. Основні фактори, що детермінують конкретно-історичну форму суспільних відносин. Проблема суб'єкту у діяльності та поняття інтерсуб'єктивності.

Порядок, хаос. Множинність, рівність, толерантність. Ієрархія. Аномія, маргінальність. Соціальний простір та час. Влада та залежність. Дискурси соціального. Епістеми, парадигми, нарративи та моделі.

- **Обсяг самостійної роботи здобувача:** 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 годин для заочної форми навчання)

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

ТЕМА 4. Еволюція соціально-філософської думки у генезисі філософського світогляду.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 4-12 годин для денної форми навчання (2-4 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Соціально-філософська думка від Античності до сьогодення.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Особливості давньокитайської проблематики, ритуал та традиція. Конфуціанство, етика, традиціоналізм. Соціальні ідеали даосизму. Касти у філософії давньої Індії. Соціальна проблематика давньої Греції. Перша соціальна теорія Гесіода. Перша тоталітарна концепція держави. Платон та ідеальна держава. Класи, влада, тоталітаризм. Модель

вдалої держави Аристотеля. Поняття держави та служіння у стоїцизмі. Відокремлення від суспільства та суспільної етики Діогена Сінопського у кинізмі. Римські традиції державотворення, центр та колонії. Космополітизм стоїків та Македонського. Центр миру.

Провіденціальна філософія історії Августина. Град Божий, та град Земний. Теоцентристка концепція права, закону, держави у вченні Ф. Аквінського. Есхатологічне вчення про рух світу до свого завершення. Етика середньовіччя. Концепція «один Бог на небі, один цар на землі». Непохитність соціальної стратифікації у середньовіччі. Терпіння та смиренність людини.

Макіавеллізм та роль і методи абсолютного правителя. Підходи державотворення у контексті «ціль виправдовує засоби». Утопії Мора та Кампанелли. Місто Сонця. Просвітництво. Ідеї загальної освіти, проект Просвітництва. Формування моделі безкінечного прогресу у модерновій картині світу. Етика протестантизму. Дух капіталізму (Макс Вебер). Лютер, Кальвін, Еразм Роттердамський. Соціально-економічна ситуація періоду Реформації. Зародження капіталістичних відносин. Джанбатісто Віко.

Економічні та соціальні засади та світовідчуття Модерну. Зародження промислового виробництва, формування фундаменту індустріального суспільства. Мануфактури Англії та Франції. Економіка капіталізму.

Поява людини економічної. А. Сміт, Д. Ріккардо. Перші економічні школи та їх ставлення до особистості у суспільстві. Соціально-політичні погляди Т. Гоббса. Ідеологія західноєвропейського лібералізму. Роздуми про модель національної держави та міжнародне право. Теорія суспільного договору. Природні права людини. Трактат про правління Локка. Проблема людини і суспільства у філософії французької Просвітництва.

Гоббс, Локк, Сміт. Війна всіх проти всіх. Поміркований та радикальний лібералізм. Становлення етики невтручання держави до людини. Теорія суспільного договору у працях Локка. Виведення прав людини у державі. Вчення про взаємодію людини та соціальної середовища. Географічний детермінізм Монтеск'є. Теорія циклічного розвитку історії Д. Віко, та його передбачення наслідків надлишкового народонаселення. Вчення І. Гердера про історію та історичний прогрес. Формування історизму та завершення конституювання соціальної філософії в особу площину філософського знання із специфічним проблемним полем та поняттями у період класичної німецької філософії. Погляди Канта та ролі моралі у суспільстві. Діалектичний аналіз суспільства та мирової історії Гегеля. Позитивістська концепція Конта та органічна теорія Спенсера.

Економічні засади різноманітності 20 ст. Системи Тейлора та Форда. Конвейер та серійне виробництво. Людина в індустріальному суспільстві. Масова культура. Людина-гвинт у системі виробництва-суспільства. Переосмислення логіки історичного процесу. Соціальна філософія в умовах сучасності. Поняття сучасність.

Незавершений Проект Модерна – Ю. Габермаса. Критика тенденцій 20 сторіччя. Філософія бажань Л. Уорда. Теорія справедливості Ройса. Психологія народів Г. Тарда. Філософія соціальної дії В. Паретто. Теорія еліт. Некантіанство вчення В. Віндельбанда та Г. Рікєрта про ідеографічне мислення, феноменологічної теорії та соціальної філософії про цінності. Франкфуртська школа: Теодор Адорно, Макс Хоркхаймер, Герберт Маркузе, Еріх Фромм, Вальтер Беньямін, Лео Лёвенталь, Франц Леопольд Нейман, Фридрих Поллок. Г. Уеллс. Тавістокський інститут людських відносин. Маніпуляція новомовою – Оруела. Альтернативна історія У. Тойнбі. Соціально-філософські погляди М. Вебера. Хартленд Маккіндера.

Українська соціальна думка. Г. Сковорода, В. Прокопович, В. Антонович. М. Драгоманов. І. Франко, Л. Українка. Інтегральний націоналізм Д. Донцова.

- *Обсяг самостійної роботи здобувача: 8-12 годин для денної форми навчання (18-24 години для заочної форми навчання)*

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

Модульний контроль 1

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 1 година*

Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. Сучасні соціально-філософські теорії та проблеми.

Тема 5. Типологія соціальних теорій.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання (1-2 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Ідентичність соціального суб'єкта.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Формаційний тип: К. Маркс, Д. Белл, Е. Тоффлер. Доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний тип суспільства, також, перша, друга та третя хвилі цивілізацій. Третя та четверта промислові хвилі розвитку. Теорії модернізації. Розвиток що доганяє.

Концепції локальних цивілізацій. О. Шпенглер, А. Тойнбі, Н. Данілевський, П. Сорокін, Л. Гумільов, С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма. Ідентичність та цивілізаційна ідентичність. Конфлікт цивілізацій. Кінець історії. І. Валлерстайн. Раса, нація, клас. М. Трубецький, Європа та людство. К. Хаусхофер. Межі в географічному та політичному значенні.

- *Обсяг самостійної роботи здобувача: 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 години для заочної форми навчання)*
- Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

ТЕМА 6. Вплив історично сформованої парадигми на формування наукових теорій та поглядів.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання (1-2 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Принципи та підходи класичної науки та їх недоліки стосовно соціально-філософських досліджень.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Проблема соціального пізнання та межі соціального моделювання. Історичні форми методів соціального пізнання. Поняття парадигми (Т. Кун). Вплив світосприйняття та

історичного періоду на формування методології дослідження та моделювання теорій. Формування класичної парадигми. Принципи та підходи класичної науки та їх недоліки стосовно соціально-філософських досліджень. Криза класичних наук, та формування неklasичних напрямків. Метод аналогій та порівнянь у класичній науці. Філософські підстави науки: онтологічні, аксіологічні, соціальні, гносеологічні підстави що формують методологію парадигми. Постнекласична парадигма, комплекс наук постнекласичного напрямку. Лінійний детермінізм та нелінійний детермінізм.

- **Обсяг самостійної роботи здобувача:** 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 годин для заочної форми навчання)

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

ТЕМА 7. Методи сучасного соціального пізнання. Синергетика та теорія систем як методологія сучасного аналізу.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання (1-2 години для заочної форми навчання)*
- *Тема семінарського заняття: Аналіз методів соціального пізнання.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Міждисциплінарний та компаративний аналіз контекстів соціальної філософії. Задача методологічного пошуку. Суспільство як ієрархічна самоорганізуюча система. Структурний аналіз суспільства, функціональна теорія соціальної організації Т. Парсонса. Можливість та граничність кількісних методів у соціальному пізнанні. Соціальний експеримент, соціальне передбачення, соціальний прогноз. Метод моделювання, пошук поліваріантності шляхів розвитку людства та цивілізації.

Метод та пошук критеріїв якісного розвитку суспільства у роботах М. Кастельса. Влада, досвід та технології як першопричини трансформацій суспільства. Г. Хакен – суспільство що самоорганізується. Нелінійність, теорія систем, синергетика. І. Пригожин, Г. Хакен. Принципи ієрархічності, гомеостатичності, трьох «не». Нестійкість, нерівновага, хаос. Точки біфуркації. Аттрактори. Хаос та випадковість як конструктивні елементи. Недовизначеність та роль «чорного лебедя». Принципи фалібілізма, фальсифікації та ємерджентності. Принцип 80/20 А. Кох. Поняття система, Фон-Берталанфі. Властивості систем. Динамічна ієрархічність та самоорганізація. Приклади самоорганізації у природі. Таємниці природи Г. Хакена. Системний метод А. Уемов, синергетика І. Добронравова, метод цілісного навчання І. Цехмістро. Нелінійність у сучасному світі.

- **Обсяг самостійної роботи здобувача:** 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 годин для заочної форми навчання)

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

ТЕМА 8. Сучасні соціально-філософські проблеми.

- *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 2-6 годин для денної форми навчання (1-2 години для заочної форми навчання)*

- *Тема семінарського заняття: Духовне буття суспільства. Духовні цінності. Майбутнє людини у концепції трансгуманізму.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні*

Поняття глобалізації та сучасних проблем. Планетарна цивілізація та ноосфера. В. Вернадський. Д. Сорос, відкрите суспільство. З. Баумант, глобалізація, її наслідки для людини та суспільства. З. Бжезинській, велика шахова дошка. Е. Гідденс, минаючий світ, як глобалізація змінює наше життя. Глобалізація та локалізація як дві сторони одного й того ж процесу. Глобальна економіка, культура та влада. Захід фордизму як моделі розвитку. Глобальне суспільство споживання. Україна у контексті глобалізації. В. Мельник. Наслідки глобалізації для українського суспільства. Проблема народонаселення та екології. Межі росту, Печчеї та Р. Меддоуз. Кліматичні зміни та міграція населення. Статистика світових демографічних проблем та проблеми доступу до природних, економічних, освітніх, технологічних ресурсів. Трансформація науки, освіти. Проблема відчуження людини у інформаційному суспільстві. Концепція С. Капіци – про нелінійний приріст народонаселення та експоненту інформаційного обміну у суспільстві. Обмін площини держави на швидкість розвитку. Стратегія стійкого розвитку. Теорія катастроф. Соціологія міста.

Соціальне буття суспільства. Соціальні відносини як особливий вид відносин між суб'єктами соціальної діяльності. Поняття соціальної групи. Присутність людини одночасно у 5-7 соціальних великих групах. Формування буденної свідомості та психології. Ідеологічний рівень формування свідомості. Моделі взаємодії соціальних груп у тих чи інших теоріях. Маркс, Вебер, Дюркгейм, Кастельс. Історичні типи спільнот, нація, клас, раса. Політична нація. Етнос. Формування наднаціональних структур сучасності. Загроза та виклики національним моделям держави. Еволюція сім'ї як елементу соціальної спільноти, історичні типи та тенденції розвитку сім'ї. Загроза сім'ї у системах сучасної ліберальної демократії. Проблема меншин, секс меншин та лгбт спільнот.

Національна ідентичність як філософська проблема. Патріотизм, націоналізм, космополітизм. Сучасні тенденції у соціально-етнічній політиці. Соціальна структура сучасного світового суспільства в умовах глобалізації та регіоналізації. Експансія цінностей. Національна психологія та менталітет. Інтеграція, сепарація, асиміляція та маргіналізація. Проблема входження України у сучасне світове суспільство. Загрози маргіналізації. Загрози національній ідентичності. Виклики українському суспільству з боку інших держав та цивілізацій. Збереження сім'ї та національних традицій у сучасній Україні.

- **Обсяг самостійної роботи здобувача:** 4-6 годин для денної форми навчання (9-12 годин для заочної форми навчання)

Опрацювання матеріалу лекцій та навчальних посібників. Формування питань до викладача. Підготовка до доповіді.

Модульний контроль 2

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 1 година*

Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

- Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.

Підготовка до модульного контролю.

6. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні.

7. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (тестування за розділами курсу) та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

8.1 Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Робота на лекціях	0...1	8	0...8
Робота на практичних заняттях	0...5	8 (2 заняття на опрацювання однієї теми)	0...40
Виконання та захист семестрового завдання*	0...10	1	0...10
Модульний контроль	0...21	2	0...42
Усього за семестр			0...100

*В якості семестрового завдання викладач може запропонувати різні види роботи: аналіз першоджерел, презентація теми, ведення словника, написання наукової роботи, виступ на всеукраїнській конференції тощо.

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови здобувача освіти від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту. Під час складання семестрового іспиту здобувач освіти має можливість отримати максимум 100 балів.

8.2 Прийнята шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
83-89	B	добре
75-82	C	

68-74	D	задовільно
60-67	E	
1-59	FX	незадовільно

8.3 Критерії оцінювання роботи здобувача освіти протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Виконати модульні тестування та захистити індивідуальні завдання. Мати хоча б фрагментарні, поверхові знання найважливіших розділів програми, лекційного курсу, сутність та зміст проблем сучасного логічного та критичного мислення. Можливі незначні труднощі з використанням науково-понятійного апарату і термінології навчальної дисципліни, часткові труднощі з виконанням передбачених програмою завдань, неповне знайомство з рекомендованою літературою; заохочується прагнення логічно виразно й послідовно викласти відповідь.

Добре (75-89). Добре володіти основним матеріалом курсу. Виконати та захистити всі модульні, семестрові та самостійні завдання. Знати категоріально-понятійний апарат, вміти визначати проблематику та основні підходи до її вирішення, продемонструвати навички критичного мислення та логічного аналізу. Знання найважливіших робіт зі списку рекомендованої літератури.

Відмінно (90-100). Глибоке і систематичне знання всього програмного матеріалу і структури дисципліни, а також основного змісту і новацій лекційного курсу в порівнянні з навчальною літературою; виразне і вільне володіння концептуально-понятійним апаратом, науковою мовою і термінологією відповідної наукової галузі; публікація наукової роботи (тез, статей); знання основної і знайомство з додатково рекомендованою літературою; вміння виконувати передбачені програмою завдання; логічно коректний і переконливий виклад відповіді. Формулювати та відстоювати власні світоглядні позиції, розуміти суть та вести діалог із представниками інших культур.

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у «Положенні про академічну доброчесність».

10. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники, конспекти лекцій, методичні рекомендації тощо, які видані в Університеті знаходяться за посиланням:

<http://library.khai.edu/>

1. Philosophy: texts for reading. Tutorial /S.Shyroka. – Kharkiv: National aerospace university “Kharkiv Aviation Institute”. 2021. – 92p.

2. Philosophy. Mythology. / A. J. Kuznetsov. – Kharkiv: National aerospace university “Kharkiv Aviation Institute”. 2021. – 216p.
3. Philosophy: basic concepts=Філософія :основні поняття : tutorial / A. Svyashchuk, S. Shyroka, A. Kuznetsov ; Min. of Education and Science of Ukraine, Nat. Aerospace Univ. named after N.Ye. Zhukovskiy "Kharkiv Aviation Inst.". – Kharkiv. – Nat. Aerospace Univ. named after N. Ye. Zhukovskiy "KhAI", 2016. - 62 p.
4. Етика ділового спілкування / В. О. Чернієнко, С. І. Широка, О. І. Гаплевська. [Текст] – Навч. посібник до самостійної роботи. – Харків: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2012. – 65 с.
5. Проценко, О.П. Практична філософія: професійна етика та комунікативна культура[Текст]: навч. посіб. / О. Проценко. – Харків Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2021. – 80 с.
6. Соціально-політичні течії сучасності: навч. посіб. /В. О. Копилов, І. І. Ковальова, Л.А.Лобанова, С.Є. Чмихун та ін. / – Харків Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2010. – 184 с.
7. Філософія в тестах [Текст] : навч. посіб. / В. О. Чернієнко, Н. Л. Більчук, С. І. Широка, О. І. Гаплевська. - Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2018. - 220 с.
8. Філософія [Текст] : навч. посіб. / О.П. Проценко, Н. Л. Більчук, Л.А. Васильєва, О.І.Гаплевська, С.Є. Чмихун. - Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2021. - 120 с.
9. Чернієнко В.О. Філософія ідентичності соціального суб'єкта]: навч. посіб. / – Харків Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2014. – 80 с.

11. Рекомендована література

Базова:

1. В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. Соціальна філософія: підручник. Київ: Юрінком – Інтер. 2016. – 463с.
2. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій. – К.: «Генеца», 1996. – 368 с
3. Соціальна філософія [Електронний ресурс] : навч. посіб. для самост. роботи аспірантів / В. О. Ананьїн, В. В. Горлинський, О. О. Пучков, О. В. Уваркіна ; за ред. д. філос. н., проф. В. О. Ананьїна. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. – 299 с.
4. Соціальна філософія: Методичні рекомендації до вивчення дисципліни підготовки фахівців III (освітньо-наукового) рівня вищої освіти для всіх спеціальностей, заочна форма навчання. Уклад. Б. В. Новіков, Т. П. Руденко, Т. М. Свідло, А. М. Костроміна,. – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 30 с.
5. Філософський словник соціальних термінів. – Х.: «Р.И.Ф.», 2005. – 672с.

Додаткова література:

1. Ананьїн В. О. Національна безпека українського суспільства в системі координат сучасного світу: навчальний посібник. / Ананьїн В. О., Пучков О. О., Міночкін А. І. – К.: ВІПІ НТУУ «КПІ», 2007. – 198 с.
2. Арон Реймон. Мир і війна між націями: Пер. з фр. –Київ: МП «Юніверс», 2000. –688с.

3. Більчук Н.Л., Чмихун С.Є. ЗМІ як агент неявного примусу поведінкової культури // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр./М-во освіти і науки України. Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2019. – № 1. – С.117-123.
4. Васильєва Л.А., Чмихун С.Є. Явище публічного дійства в реаліях соціального примусу інформаційного суспільства // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр./М-во освіти і науки України. Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2019. – № 4. – С.97-108.
5. Глобалізація та політика національної безпеки: підручник /Під. Ред. П. Юхименко.– Київ: Центр навч. лит. 2021.– 408с.
6. Жадько В. А. Соціальнофілософія. Конспект лекцій: посібник для аспірантів і студентівнефілософських спеціальностей. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2002. – 230 с
7. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. –К.: «КОМОРА», 2020. - 192 с.
8. Забезпечення інформаційної безпеки держави: підручник. За заг. ред. О. А. Семченка та В. М. Петрик. – К.: ДНУ «Книжкова палата України», 2015. – 672 с.
9. Кузнецов А.Ю. Методологічний контекст сучасного гуманітарного знання; монографія. Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2006. – 208 с.
10. Кузнецов А.Ю., Чмихун С.Є. Стан соціального знання в сучасних засобах масової інформації // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. /М-во освіти і науки України. Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2015. – № 1. – С.24-31.
11. Мануель Кастельс Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. –К.: Ваклер, 2007. – 304 с.
12. Поппер К. Р. Відкрите суспільство та його вороги / Поппер К. Р. – К.: Видавництво Основи, 1994. – 494 с.
13. Попович М. Філософія свободи. –Харків: Фоліо, 2018. – 524 с.
14. Проценко О.П., Чмихун С.Є. Феномен агресії у проблемному полі соціо-гуманітарного знання // Наукове пізнання: методологія та технологія. 2023. - №2 (52). – С.13-19.
15. П'янзін С. Д. Основи соціальної філософії: навч. посіб. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2014. – 152 с.
16. Річард Кох Принцип 80/20. Секрет досягнення більшого за менших витрат. К.: КМ-букс, 2022. – 400 с.
17. Рудакевич О. М. Національна політична культура: теорія, методологія, український досвід: монографія. –Тернопіль: ТНЕУ, вид-во «Економічна думка», 2010. – 456 с.
18. Фаренік С. А. Управління соціальними процесами: побудова та реалізація соціальних моделей: монографія. – К.: Видавництво УАДУ, 2003. – 368 с.
19. Чернієнко В.О. Природа засад ідентичності соціального суб'єкта: монографія. – Харків : Нац. аерокосм.ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків, авіац. ін-т», 2010. – 218 с.
20. Штанько В. І., Бордюгова Т. Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібник – Харків: ХНУРЕ, 2012. – 172 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України –<http://irbis-nbuv.gov.ua>
2. Український інститут національної пам'яті. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memorv.gov.ua/page/ukrainska-druga-svitova>
3. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ukr.html>
4. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/>